

KISS GY. CSABA

1989. október 20–22.

(AZ MDF II. ORSZÁGOS GYŰLÉSE)

Nekem két feladatot jelent. Ki kell alakítani az elnökséggel a külföldről meghívandók jegyzékét és el kell küldeni a meghívókat. Másodszor pedig megszervezni a külföldi és hazai sajtót. Szerencsére volt már segítség külügyi titkárunk, Lányi Dániel személyében. A nemzetközi tájékoztatásban pedig főleg Ódor Lászlóra és Farkas Gézára számíthattam. Szerencsés választás volt a sajtóirodánál Bölcs házy Sándor személye, aki nyár óta dolgozott velünk. Tudta, hogyan kell az újságírókkal beszélni, polgári udvariassággal, ám határozottan. Jómagam pedig úgy éreztem, két különböző szerepben kell föllépnem. Sima szájjal a diplomaták között, gondosan fürkészni, mikor csöppen az ő szájukról valami fontos információ, nem utolsósorban pedig meggyőzni az illetőt az MDF lépéseinek indokoltságáról. Sokat adnék érte, ha belepillanthatnék korabeli jelentéseikbe, mit írtak rólunk.

Az újságírók társaságában fölvágottnyelvre van szükség, velük így lehet csak értekezni. Szüntelenül gyanakodva, de úgy, hogy ebből ne látsszék semmi. Két dolog védett a hazai sajtó közegeiben. Részint az, hogy három évig magam is próbáltam ezt a mesterséget (Köznevelés, 1971–74), tagja ugyan nem lettem az Újságíró Szövetségnek (el kellett volna végezni valami tanfolyamot, de fölöslegesnek tartottam, nekem akkor már nem egy írásom megjelent). Másrészt pedig – ha furcsának hangzik is – segített az, hogy soha nem éltem olyan lakásban, ahol lett volna televíziós készülék. Így nekem a képernyő legismertebb arcai rendszerint semmit nem mondtak, az egyik ipszilon volt, a másik zé. Hölgyeknél jól bevált, ha azzal kezdem, segítsenek, mert kicsit zavarban vagyok. Kisebbrendűségi érzésem nem volt a riporterekkel szemben, nem tartottam a kamerától vagy a mikrofontól. Tudtam persze, mekkora hatást képes gyakorolni a tévé a lakosságra. Belé ivódott az emberekbe egyfajta összekacsintós szemlélet, az „ez van” megváltoztathatatlanságának érzése meg a „legvidámabb barakk” szóhasználata. Gyakran emlegettem, hogy a kommunista kor magyar tömeg-tájékoztatásának rendkívül fontos szerepe volt (összehasonlíthatatlanul nagyobb sikerrel, mint a „tábor” többi országában) a közhangulat formálásában. Ama „gulyás” (ameddig volt) mellett a másik meghatározó tényező a rendszer legitimitásának biztosításában. Részben az állambiztonságtól örökölt szakszerűlittel. A mechanizmus pedig működött akkor is – a 80-as évek közepén –, amikor az életszínvonal már gyöngéledni kezdett. A nyári hónapoktól éreztem úgy, nem mi vagyunk az újabb bátrabb hangnemet próbáló média első számú kedvencei.

Állandó zsisbvasár egyébként az Ó utca. Találkozóhelye szervezeteinknek, a különböző szakmai bizottságok itt üléseznek, ide jönnek a vendégek, az újságírók és kifürkészhetetlen céllal érkező, mondjuk így, érdeklődők. Van persze portásunk meg iroda, Regős Helga, áldozatos munkatársunk irányítja, kevés a telefonkészülék, szünet

nélkül keresnek valakit, alig akad nyugodt perc, talán inkább reggel tájt lehet készülni, olvasni vagy írni valamit. Hétvége felé lehetett, szinte egyedül voltam a házban, s egy újságíró kormányoznak hozzám. Jóvágású, délvidéki kinézetű fiatalember. A francia Tév 5 riportere. Jean-Louis Calderonnak hívják. Beszélgetni kezdünk, néhány általános kérdésen túl nincs szó konkrét cikkről, interjúról. Lassan már én kérdezem, a magánélet vizeire tévedünk. Kiderül, lányaink vannak, neki kettő. Hálás téma, nem kell politizálni, egészen belefeledkezünk, észre sem veszem, legalább másfél órát szánunk egymásra. Talán el is felejtettem volna, ha a nagybetűs Történelem nem hozza vissza kegyetlen formában emlékét. December 22-én a Bukarestben a Köztársaság téren lett áldozata a romániai forradalomnak.

Kíváncsian vártuk, mit hoz az MSZMP rendkívüli kongresszusa október 7. és 10. között. Lesz-e a reformkörökből Pozsgay vezetésével új demokratikus erő? Nem lett. Főloszlatták az MSZMP-t, a helyébe lépő Magyar Szocialista Párt öröklí a vagyont, és még mit, nem tudható. Nyers Rezsőt választják elnöknek, Pozsgay Imre bennmarad az elnökségben (arra számít, hogy megválasztják köztársasági elnöknek?). Vegyes az ember benyomása: az új-régi párt különös alakulat. Ez lett volna a szakítás a múlttal? Vagy szükségszerű praktikus megoldás az átmenet során? Lemondanak a munkásorségről, elfogadják, hogy számot adnak a pártvagyonról. Ám megmarad az infrastruktúra kiterjedt helyi hálózatokkal, a kádári polgárosodás műszaki-gazdasági elitjével. Nem lebecsülendő hatalmi potenciál. Találós kérdés, nem látom, merre vezethet útjuk tovább. Annyi bizonyos, hogy hazafelé, a Pasaréti térről fölfelé kanyarodva a rendőr őrszemről sejthetem, hol lakik Nyers Rezső.

Berlinben október 7-én lelkes tüntetők várják a szovjet pártfőtitkárt, százak-ezrek kiáltozzák: Gorby, Gorby! Jönnek a hírek azután a következő napokban a tüntetésekről, Lipcsében állítólag 70 ezren mentek ki az utcára. Neues Forum az egyik demokratikus mozgalom neve, a társadalom és a hatalom párbeszédét követelik, akárcsak mi két évvel ezelőtt. Vajon a fórum nevezetehz adtunk volna mi is ösztönzést? Egy hét múlva a folytatódó tüntetések alapján egyértelmű, hogy változások lesznek az NDK-ban. Október 18-án lemond Erich Honecker, a pártfőtitkár-államelnök. Jutnak eszembe Hegedűs András hajdani miniszterelnök júniusi szavai, amikor csehszlovák, NDK-s, román közös fenyegetést emlegetett a bécsi tévé vitaműsorában. Úgy látszik, az egyik téglakiesik a falból.

Az MDF elnökségében most az Országos Gyűlés előkészítése a fő téma. Október 11-én a sajtótájékoztatón elmondom: nagyszámú külföldi delegációt várunk, elsősorban a választási programot fogjuk majd megvitatni, szeretnénk mihamarább megtartani a választásokat, és saját köztársasági elnökjelöltet kívánunk állítani. Az országban indulatok és érzelmek hullámzanak, romlik a gazdasági helyzet. Hangsúlyozom aggodalmunkat, miszerint a feszültségeket érzékelve féltő, hogy az ország *kormányozhatatlanná* válik. A stabilitás igénye azután számos főlshózlásban és tudósításban kap majd helyet.

A vendégek között számíthatunk állítólag a Bundestag két CDU képviselőjére, az Osztrák Néppárttól Andreas Khol-ra, politikai akadémiajnk igazgatójára (náluk

volt a kampányelőkészítő tanfolyam). Jön a Szlovén Demokratikus Szövetség képviselője és valaki a Horvát Szociál-Liberális Pártból. A meghívásokban érvényesült az akkori MDF széles koalíciós jellege, tehát vártunk vendéget liberális és szocialista politikai erőktől is. Engem persze különösen a Szolidaritás Állampolgári Bizottságának a küldöttsége érdekel. Megnyertek egy választást, tőlük lehetne igazán tanulni, mi szükséges egy sikeres kampányhoz! Még augusztus végén kaptam egy tanulságos főljegyzést Szesztay Andrásról a lengyel kapcsolatok kilátásairól. Hiszen nem csak Michnik járt Budapesten (Nagy Imréék temetése alkalmából), amikor hiába hívtam két nappal később a megadott telefonszámon. Eljött Magyarországra Bogdan Lis, az egyik gdanski Szolidaritás-alapító, aki szerette volna úgymond kimenteni nálunk Michniket az elmaradt kapcsolatfölvétel miatt, de az elnökségből csak Sólyom Lászlóval találkozott. Jellemző az információk egymás közti terjedésének nehézségére, erről én csak jóval később, ebből a főljegyzésből vehettem tudomást. Május 1-én ugyan rövid ideig szót válthattam Krzysztof Sliwińskivel, aki a Tudományos Dolgozók Demokratikus Szakszervezetének meghívására járt Budapesten, de ez inkább csupán kölcsönös bemutatkozásnak volt vehető. Nyáron neki azután szerencsére volt alkalma Csurkával és Joó Rudolffal, Fasang Árpáddal, sőt még Horváth Balázzsal is hosszabban eszmét cserélni. Az viszont nem vigasztaló, hogy a Szolidaritás jelentős példányszámú napilapjához az SZDSZ-nek lett kapcsolata, így ott is előfordul azokból a címkékből, melyeket ránk szoktak kenni. Enyhébb és szúrósabb változataival is van módunk a nemzetközi sajtóban találkozni. A Frankfurter Allgemeine Zeitung magazinjának október 6-i számában Kis János terjedelmes interjújában így jellemzi az MDF vezetett táborát: „Minden jel szerint itt egy keresztény-nacionalista koalíció jön majd létre, amelynek kiindulópontja, hogy a létrejövő magyar demokráciának egy úgynevezett harmadik utat kell találnia szocializmus és kapitalizmus, Kelet és Nyugat között.” Német fülben ez nem jól hangzik.

Eljut hozzám a hír, hogy Krasznai Zoltán és társai valamiféle liberális szervezkedést indítanak. Nem volna jó, ha éppen ők sajátítanak ki, ezért gyorsan rögtönzünk az Ó utcában egy liberális nyilatkozatot, a végét idézem csak: „Alulírottak az MDF dokumentumai és Alapszabályának keretei között kívánják érvényesíteni a liberális törekvéseket – párbeszédben más felfogású tagtársainkkal, figyelembe véve a magyar demokrácia megvalósításának konkrét feladatait és az adott helyzet kínálta lehetőségeket.” Budapest, 1989. október 19-én: Gergely András, Jeszenszky Géza, Kiss Gy. Csaba, Nagy József Zsigmond, Olajos Csaba, Szávai János, Szigethy Gábor.

Másnap pénteken 14 órakor ismét a Marx Károly Közgazdasági Egyetem aulájában gyülekezünk. Kis késés, és jöhet a Himnusz. 850 küldött, több mint húszezer tagképviselőtében. Már 306 településen működik szervezetünk. Teli a terem, az első sorban ott ül az amerikai és a szovjet nagykövet. Szabad Györgytől hallhatjuk a köszöntés szavait a tőle megszokott reformkori tónusban. Ezután következnek a vendégek üdvözlő szavai: a Kereszténydemokrata Internacionálé képviselőtében Antonio Bernassola alelnök, a Szolidaritás nevében a szó Stefan Wilkanowiczé (csak a krakóiak érkeztek meg időben), élénk taps fogadja, a CDU egyik parlamenti képviselője

következik utána. Tapsvihar köszönti Vitautas Landsbergist, a litván Sajudis elnökét, aki végszóként Isten áldását kéri az MDF-re. Ezután Csurka István kap szót, aki rövid számvetést készít az elmúlt hét hónapról, bejelenti, hogy köztársasági elnökjelöltet és pártelnököt választunk. Elhangzik a javasolt két név is: Für Lajosé és Antall Józsefé. A köztársasági elnökjelöltekéről azt mondja, hogy Für Lajos nem Pozsgay ellenében lép föl, lehetőségünk lesz jó és jobb közül választani. A politikai beszámoló Antall József tartja: „...csodálatos hónapokat és csodálatos másfél évet értünk meg, olyat melyre valóban nem számítottunk. /.../ 40 esztendei totális diktatúra után...az alkotmányos Magyarország megszületése lehetett és lehet mindenkor csak a célunk.” A demokratizálás mellett a stabilitást tartja napjaink másik kulcsfogalmának. A magyar politikának három gyenge pontját említi: az opportunizmust vagyis gyávaságot, másodsor a doktrinerséget, ha a valóságot figyelmen kívül hagyva kívül fantazmagóriák szellemében akarnák irányítani az országot, harmadszor pedig a handabandázó kocsmapolitikát. Külpolitikai helyzetelemzésében az MDF országos gyűlésére készült programjához (Joó Rudolf. Hitel 1989. október 18.) kapcsolódva foglalja össze céljainkat. Kívánjuk a magyar semlegességet, de ez nem proklamáció kérdése, hanem a nemzetközi viszonyok függvénye. A modernizált Varsói Szerződés keretében legyen biztosíték arra, hogy ne vonulhassanak be ide idegen csapatok. Kezet nyújtunk a Szovjetunióknak, nyújtunk, ha már szabad a kezünk. Összefoglalja röviden a kerekasztal-tárgyalások eredményeit. Arra figyelmeztet, hogy minden erőfeszítésünkre szükség van, hogy ne keletkezzék nálunk politikai vákuum. Elnökjelöltünkötől magas színvonalú összegezést hallhattunk. Igazán vérbeli politikus. Aki ismeri a Kossuth által emlegetett egzisztenciák tudományát. Közben a parlament a munkásörtség föl-oszlatásáról tárgyal, Csoóri Sándor javasolja indítsunk át küldöttséget a Kossuth térre. Ami azonnal meg is történik. Nekünk is fontos, hogy ne legyen munkásörtség, és ne legyenek a munkahelyeken pártszervezetek (szép számmal alakultak az MDF-nek is ilyen csoportjai).

21-én jelent meg egy svájci újságban (St. Galler Tagblatt) egy velem készített interjú *„Magyarországnak kormányozhatónak kell lennie”* címmel. Amikor a felelősségre vonásról kérdez, azt válaszoltam: „Nagyon óvatosnak kell lennünk. Természetesen tisztázni kell, ki felelős a gazdasági nehézségekért, ki olyan politikai büntettekért, mint amilyen az 1956-os népfelkelés leverése volt. /.../ A konkrét politikai büntettekért felelősöket meg kell büntetnünk, de azokat nem, akik csak velük tartottak, de amúgy nem sok közül volt a kommunizmushoz.” A majdani köztársasági elnökről pedig: „Olyan embernek kell lennie, akiben megbízik a nép. Szükséges volna ehhez legalább 60%-os részvétel a választáson.” Pozsgay Imre személyéről: „Ő talán alkalmas volna, de az MDF nem fogja támogatni megválasztását. Legjobb volna egy közös ellenzéki jelölt.”

Október 21-én délelőtt a tíz szekció ülése következik. A külpolitikaiban hivatalból elnökölnöm kell, ezen kívül érdekel még a kisebbségeké is. Különösebb vita nem szikrázik, egyetértünk a teendőkben. Közben persze kell szót váltani vendégeinkkel, külföldi újságírókkal. Ott ismertem meg – udvariaskodó bemutatkozás erejéig – a

magyarul kitűnően beszélő Ivo Skrabalót Horvátországból (vele évekkal később azután az Adriánál és Zágrábban találkozom). Külön történet a lengyel küldöttségé. A Szolidaritás Bogdan Borsewiczet bízta meg a delegáció vezetésével, Zbigniew Janas-szal ketten indultak Varsóból, de nem engedték át őket a csehszlovák határon, így kerülővel jöttek a Szovjetunión keresztül. Korábban megérkezett Wiktor Woroszylski, az író, az 56-os Budapest egyik lengyel krónikása. Aki annak idején fiatal újságíróként nálunk szembesült a kommunizmus valóságával. *Magyarországi naplója* szamizdatban jelent meg (magyarul is! Kerényi Grácia fordította), új kiadását (1994) kiegészítette 1989-es élményeivel (*Egy hét magyarokkal* – ezt pedig D. Molnár István magyarította). Több szempontból is tanulságosak észrevételei. A szombati napon késő délután találkozik a lengyel küldöttség az MDF vezetőségével. Antall József és Csoóri Sándor is részt vesz a beszélgetésen, amelyen Engelmayer Ákos és Konrad Sutarski közvetít. A kölcsönös udvariaskodás után újra és újra előhozom, szeretnénk segítséget kapni a választási kampány munkájához, szükségünk volna lengyel tanácsadókra. „Fáradozása – jegyzi meg rólam a lengyel író – azonban kevés sikerrel jár, többségünk nem készült fel arra, hogy ilyen gyakorlati problémákat oldjon meg, és nincs is mindenki meggyőződve arról, hogy ezzel foglalkoznia kell.” Bosszant, hogy a szép szavakon túl nincs sok gyakorlati értelme az eszmecserének.

A programhoz hozzátartozik most is, ezúttal október 22-én, a nagygyűlés a Sportcsarnokban, ahol ezúttal mintha fáradtabb volna a hangulat, mint tavasszal. Kevesebben is vannak, mint akkor, itt-ott még üres helyeket is látni. A kulturális műsor mellett újabb köszöntésekre szintén sor kerül. A Szolidaritás képviseletében most Andrzej Potocki kap szót, majd egy fiatalember köszönt bennünket az NDK-ban alakult Új Fórum nevében.

A forradalom emléknapján kiáltotta ki a köztársaságot a Kossuth Lajos téren Szűrös Mátyás. Hétfő, intézeti nap. A Magyarorsággutató Intézetben nézzük délben a kivételes alkalmat televízióon keresztül. A Magyar Népköztársaság országgyűlése elfogadta előtte a kerekasztalnál alaposan átírt, a demokrácia követelményeinek megfelelő alkotmányt. Tényleg történelmi pillanat. Jól kiválasztott pillanat. A hatalom, vagy föltehetőleg inkább reformpárti része döntött úgy, hogy ezen a napon történjen ez az esemény (később azt hallottam, Glatz Ferenc ötlete volt). Kétségtelenül azt az üzenetet szánták neki, hogy a változás elsősorban a kormánynak és a pártnak (a korabeli parlament mintegy 70%-a volt tagja) köszönhető.

Délután a Bem-szobor előtt tart beszédet Wiktor Woroszylski. Engem ért a megiszteltetés, hogy magyar hangja lehettem. Utolsó szavaiból idézek csupán: „...az 1989-es év 1956 folytatása. A vér nem folyt hiába, a szenvedés és fáradságos munka, az igazság és remény nem volt hiábavaló. Most íme – ti és mi – eltüntetjük a történelem fekete lyukát, oda tartunk, ahová elindultunk azon az úton, amelyen egykor az erőszak megállított minket. Milyen szerencse, hogy megéltem ezt a napot! Milyen szerencse, hogy ezen a napon köztetek lehetek, és éppen erről a helyről kiálthatom: Éljen a szabadság! Éljen Magyarország!” Rövid írásainak kis kötetét (*Történetek*) a következő ajánlással kaptam meg tőle: „Kiss Gy. Csaba úrnak megismerkedésünk

öröme a Magyar Demokrata Fórum történelmi II. Országos Gyűlésén – kézsorítással Wiktor Woroszyński, Budapest, 1989 október”, hozzátette még, rövidke a szövegek, lesz talán időm elolvasni őket.

Tanulságos az Országos Gyűlés sajtóvisszhangja és a két bizalmat nyert politikusnak a sajtótájékoztatója. A politikai program (demokratikus Magyarország, visszatérés Európába) ismertetése mellett rendre megemlítetik a külföldi újságok, hogy hosszú távon semlegességre törekszik Magyarország és különleges státusra a Varsói Szerződésen belül. Az AFP összefoglaló anyaga szerint az MDF komoly ellenfele lesz a Magyar Szocialista Pártnak a jövőre tartandó választások során. Több tudósítás említi – az optimista becslés tőlünk származik, a nyári választási eredmények alapján –, hogy akár a szavazatok 30-40%-át is megszerezhetjük, míg az MSZP csak 10–20 %-ra számíthat. Nagy volt az érdeklődés Für Lajos tájékoztatóján, aki elmondta, hogy programja az MDF programja, elsődleges fontosságú számára a demokrácia és a magyarság (külföldi újságok magyar elemeket említenek), továbbá a keresztény értékek. Pozsgay népszerűsége ellenére saját esélyeit nem tartja reménytelennek. Föllépése mindazonáltal nem volt átütő erejű. Antall József meggyőzőbbnek bizonyult a tájékoztatóján. A Reuters hírügynökség szerint kétség kívül az MDF kormányfő-jelöltjének tekinthető. Nem örültem annak, mikor szóba hozta az újságírók előtt, hogy Bíró Zoltán nem akarta, hogy az MDF-nek saját elnökjelöltje legyen. Talán azért mondta, mert Bíró a Magyar Napban azt nyilatkozta, hogy „változatlanul Pozsgay Imrét tartja alkalmasnak a köztársasági elnöki tisztt betöltésére”. Nem jó ómen a tegnapi és a mai elnök együttműködésére gondolva. Egyikőjük gesztusával sem értettem egyet. Bíró Zoltán tudhatta, hogy az MDF tagságának túlnyomó része – ahogy az elnökség többsége is – saját köztársasági elnökjelöltet óhajtott. Antall József pedig aznap lett a legnagyobb ellenzéki szervezetnek a vezetője. Azé az MDF-é, amelynek létrehozásában elődjének kivételesen fontos szerepe volt.

Udvardy Ignác: Vásári jelenet Nagybányán (1930 körül)